

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET
NIKŠIĆ

UNIVERZITET CRNE GORE FILOLOŠKI FAKULTET			
8.12.2023.			
03	2501/4		

VIJEĆU FILOLOŠKOG FAKULTETA

Odlukom Vijeća Filološkog fakulteta br. 01-3620 od 06.12.2021. godine, imenovana je Komisija za ocjenu master rada *Fenomenološka analiza romana Džejkobova soba* kandidatkinje Sanje Milović (broj indeksa 18/2020), Studijski program za engleski jezik i književnost, u sljedećem sastavu: prof. dr Marija Krivokapić, prof. dr Aleksandra Nikčević-Batrićević i prof. dr Saša Simović. Komisija Vijeću podnosi Izvještaj o ocjeni master rada.

IZVJEŠTAJ O OCJENI MASTER RADA

Pored naslovne strane, uvodnih napomena, izjave o akademskoj čestitosti, Sadržaja, sažetka sa ključnim riječima datim na crnogorskom i engleskom jeziku, te Literature, master rad *Fenomenološka analiza romana Džejkobova soba* ima ukupno 69 stranica. Sastoji se od sljedećih djelova: 1. Uvoda, 2. *Džejkobova soba*: naslovna sintagma kao simbol „same stvari“ iz „Skice prošlosti“, 3. *Džejkobova soba*, 4. Fenomenologija i kritika, 5. Osvrt na korišćene metode i zakljuci i 6. Zaključak. Korišćena literatura uključuje 47 izvora.

2. Predmet rada

U master radu *Fenomenološka analiza romana Džejkobova soba* kolegistica Milović polazi od pretpostavke da estetsko-književna strujanja iz prve dvije decenije 20. vijeka učestalije karakteriše introspektivnost usljed korjenitih društvenih promjena koje su uzimale zamah. Savremena književna kritika je, stoga, uveliko pristupila tumačenju djela na osnovu recentnih nalaza iz oblasti psihologije i filozofije. Zaključujući da u romanu *Džejkobova soba* Virdžinija Vulf istražuje individualni doživljaj stvarnosti ispitujući odnos između posmatrača i posmatranog, kreativnog subjekta i objekta, čitaoca i teksta, neophodno je bilo identifikovati paralelu između fenomenološke redukcije i individualnog doživljaja svijeta, a kojima je Vulf zaokupljena i u njenim drugim djelima. Shodno tome, rad se oslanja na uvide fenomenološke analize njemačkog filozofa Edmunda Huserla, čiji koncepti *fenomenološke redukcije* i *eidetske redukcije* podrazumijevaju da će se suština objekta otkriti individualnoj svijesti onda kada isti bude posmatran uz zgrađivanje stečenog znanja, te poričući ili potvrđujući empirijski stečene interpretativne horizonte.

2. Konceptija rada

2.1 Teorijska utemeljenost

U uvodnom dijelu rada kolegistica Milović rasuđuje da su ubrzani razvoj društva i recidivi Prvog svjetskog rata donijeli sobom dezintegrisanost i otuđenost, introvertnost i skepticizam kao refleksiju unutrašnjeg stanja pojedinca. Da bi predstavila novu fragmentisanu stvarnost, kako se u radu dokazuje, jedan od imperativa Virdžinije Vulf bio je osloboditi se sveznajućeg pripovjedača, koji u njenim modernističkim romanima postaje samo jedan u mnoštvu glasova i time postaje detronizovan. Konkrento na primjeru romana *Džejkobova soba*,

koji je primarni materijal ovog rada, opredmećena zaostavština u Džekobovoj sobi, njegove lične stvari, njegov lik i pokreti, kao i utisci drugih o istim ostaju do kraja zagonetni. Uz to, rad pokazuje da nije moguće potvrdi Bahtinovu teoriju da je Vulf kroz različite perspektive, koje su obuhvaćene dinamičnom strukturom *Džekobove sobe*, a koja se definiše kao *heteroglosija*, pokušala da prikaže kako se čitaocu kroz doživljeni govor likova omogućava sagledavanje kompleksnosti društvenih vrijednosti, uključujući i konkretne odnose koji prožimaju njihove živote. Zapravo, rad je težio da analizom navedenog romana pokaže da je Vulf dijelila uvjerenje da likovi do kraja ostaju nedokučivi i tajanstveni jedni drugima, čime se ukida tradicija da glas naratora određuje unutrašnji svijet likova, pretvarajući ih u nijemi bezglasni predmet autorove riječi. Kandidatkinja se poziva na druga spisateljičina djela, kao što je *Gospođa Dalovej*, da pokaže da se radi o trajnoj tendenciji vraćanja izvornim principima iskustva i refleksije u pismu Virdžinije Vulf.

Za ovim se u radu obrađuju osnovni koncepti fenomenologije, kao što je Huserlov pojam „prve filozofije“ i *epoche*, koji znači povratak refleksivnosti i podrazumijeva udaljavanje od okruženja u kojem činovi svijesti više nijesu u korelaciji sa objektima na način na koji su apriori bili definisani. Stoga će se u radu utvrditi da Vulf u *Džekobovoj sobi*, gledano iz perspektive fenomenološke redukcije, isključuje uzročno-funkcionalne odnose koji karakterišu objektivnu stvarnost tako što u fokusu nije više psihološka perspektiva, već se primat daje semantičkoj orijentaciji svijesti. Drugim riječima, prelazi se na *noesis* – subjektivnost i čisto iskustvo svijesti. Ovakav prilaz iziskivao je i osvrt na *Dnevnik spisateljice* koji nudi specifičnu hronologiju propitivanja i interesovanja Virdžinije Vulf.

U drugom dijelu ovaj master rad osvrće se na fenomenološku perspektivu u eksperimentalnim romanima Virdžinije Vulf uz naglasak na zastupljenu fragmentisanost. Nadalje, oslanjajući se na Huserlove pojmove *apriori* i *eidetska redukcija*, te dovodeći ih u vezu sa povratkom na primordijalnu svijest koja se postiže redukcijom, rad se dotiče odnosa pojedinca i drugog, te ispituje mogućnost ostvarivanja dijaloga u navedenim romanima.

2.2 Istraživačka pitanja

U trećem dijelu rada obrađuju se segmenti iz romana *Džekobova soba* koji ukazuju na povezanost fragmentisanosti naratološke strukture sa fenomenološkim konceptom *epoche* ili „zagrađivanja“ – kako je ovaj termin najčešće preveden na naš jezik. Takođe, uz preciznu definiciju Huserlovog *apriorija*, rad se bavi ulogom redukcije u čitalačkom iskustvu. Ovdje se rad takođe osvrće na Bahtinov dijalozizam, kao i na inkomunikabilnost svijesti u romanima *Džekobova soba* i *Gospođa Dalovej*. Navedeno se obrađuje na osnovu sljedećih hipoteza:

1. Radikalna promjena stava (*epoche*) centralna je za fenomenološki pristup estetici i književnom staralaštvu Virdžinije Vulf.

Za provjeru ove hipoteze korišteni su nalazi iz Huserlovih djela *Kriza evropskih nauka i transcendentalna fenomenologija* i *Ideja fenomenologije*, kako bi se stekao uvid u saznanje i osjećajne horizonte pojedinca koji se, usljed apokaliptične atmosfere u društvu, sve više vraća naivnosti života koja se reflektuje kroz primordijalni unutrašnji doživljaj svijeta. Naime, ovom hipotezom se potvrđuje da je poetika Virdžinije Vulf u velikoj mjeri pretrpjela uticaj navedenih okolnosti, što se i reflektuje kroz monološke iskaze njenih likova i fragmentisane odbljeske njihovih intimnih doživljaja, koji nalikuju više nepostojanim utiscima nego sudovima.

2. Fenomenološka redukcija čini vidljivom obično nevidljivu, ali suštinsku strukturu na kojoj počiva vidljivi svijet.

Oslanjajući se na Huserlov stav da je fenomenologija „prva filozofija“, koja je ključna za istraživanje suštine bića, u ovom radu se utvrdilo da li obustavom habituacije svijest može preispitati samu sebe i uvidjeti da li objektivni svijet činjenica i intendirana subjektivnost imaju jedinstveno intencionalno jezgro.

3. Predmeti u *Džejkobovoj sobi* podsjećaju na iskaze drugih likova o njemu, odnosno svjedoče o nedohvatljivosti suštine Drugog.

Opravdanost ove hipoteze podržana je upoređivanjem Huserlove redukcije sa Bahtinovim dijalogizmom, a u cilju potvrđivanja dominantnog fenomenološkog aspekta romana.

4. Fenomenološki postupak „stavljanja u zagrade“ osvjetljava prostor razmjene između unutrašnjeg i spoljašnjeg, suštine i činjenica, percepcije i iskaza, dakle sami proces kreativnog toka.

Radi temeljne opravdanosti ove hipotezu, rad se osvrće detaljnijoj analizi koncepata *epoche* i *intencionalnost*, kao i Huserlovoj definiciji *apriorija*.

5. Fenomenologija je idealistička filozofija koja odbacuje spoljašnji svijet i stoga se roman *Džejkobova soba* takođe smatra nedovoljno uspjelim.

Kroz analizu sadržaja romana *Džejkobova soba*, ukazano je na postojeće inkonzistentnosti koje se tiču strukture toka romana, u kojem dijelu je kao polazna tačka ovog rada poslužila evidentna inkomunikabilost svijesti likova i nedostatna dijaloška angažovanost. U cilju utvrđivanja dominantno fenomenološkog aspekta, u ovom dijelu je izvršena komparativna analiza sa romanom *Gospođa Dalovej*.

2.4 Analiza i rezultati

Četvrto i peto poglavlje čine okosnicu ovog master rada. U četvrtom poglavlju detaljno se osvjetljavaju narativni postupci u romanu *Džejkobova soba*. Ovdje se rad osvrće na Huserlov pojam *samodatosti*, kao i na ukidanje mogućnosti dijaloške razmjene. Obrazlaže se značaj redukcije za fenomenološko biće romana Virdžinije Vulf, kao i uloga horizonta i introspekcije, a posebno horizonta kontinuiteta kao jednog od krucijalnih segmenata u kontekstu razumijevanja fenomenološke redukcije, apriorija i intencionalnosti. Na ovom mjestu se uočavaju i analiziraju tragovi mističnog identiteta pojedinca koji, budući da je „opkoljen“ mnoštvom, biva razlučen, ali ipak ostaje do kraja nesvodljiv i nedohvatljiv. Huserlova metoda *fenomenološke redukcije*, ili *epoche*, korištena je kao sredstvo za jasniju artikulaciju estetskih tendencija i eksperimenata u romanima Virdžinije Vulf, a koji afiniteti nijesu u dovoljnoj mjeri bili ranije prepoznati u književnoj kritici. S obzirom da je Vulf pokazala posebno interesovanje za potisnuti svijet doživljaja svijesti njenih likova, utvrđuje se da je način na koji djeluje *epoche* adekvatan za interpretaciju ponavljajućih obrazaca koji se nalaze u jezgri njenih romana. Komparativna analiza sadržaja romana *Džejkobova soba* i *Gospođa Dalovej* u ovom dijelu poslužila je kao osnov za valjano sagledavanje naratoloških postupaka, kao i utvrđivanje potencijalnih diskrepanci u smislu dovršenosti prikaza koji utiču na ukupan kvalitet djela. S obzirom na prisutnu fragmentisanost utisaka u navedenim romanima, važno je bilo ispitati u kojoj mjeri slobodan indirektan diskurs doprinosi boljem kvalitetu djela. Komparativnom analizom ispitana je opravdanost metode fenomenološke redukcije koja potencijalno „odobrava“ solipsističku izolovanost likova. Kako bi se naglasila razućenost ovakvog stava i pokazali nedostatnost *epoche* u smislu stvaranja izolovane galerije likova zaglavljenih u svijetu sopstvenih doživljaja, koleginica Milović se u ovom dijelu rada poziva na *dijalogizam* Mihaila Bahtina koji podrazumijeva da *biti* znači komunicirati sa Drugim, kao i da je svako vjerovanje u samodovoljnost svijesti iluzorno jer pojedinci ne funkcionišu kao usamljene monade.

U petom poglavlju rada kandidatkinja ispituje subjektivistički zasnovane estetske tendencije modernističke spisateljice Virdžinije Vulf, kroz analizu romana *Džejkobova soba*, kako ona doprinose stremljenju modernističke avangarde, te mogućnosti tumačenja tamošnjih tekstova u kontekstu fenomenološke redukcije i intencionalnosti svijesti koje se javljaju kao pandan objektivističkom svijetu faktičnosti i psihologizma. Dalje se obrazlaže da je fenomenologija svijetu nerazjašnjenih tišina i „zjapećih“ otuđenosti između pojedinaca ponudila određenu mogućnost vraćanja u naivni svijet refleksivnog i čulnog doživljaja

stvarnosti, jer ga „zagrađivanjem“ makar naizgled vraća prvobitnoj neokaljanosti, samodatosti „same stvari“, i mogućnosti kreiranja novih svjetova koji ne nameću balast naučenih pravila kako u umjetnosti, tako i u objektiviziranoj stvarnosti. Stoga se u radu detaljno preispituju ostvarene narativne mogućnost prevazilaženja barijera i ostvarivanje dijaloga u romanu *Džekobova soba*, ukazujući, pritom, na prepreke u vidu „usamljenih monada“, kakvi suštinski jesu likovi Virdžinije Vulf, ali i njihovu diskretnu radoznalost koja redukuje solipsizam.

2.3 Metode istraživanja

Radna hipoteza master rada *Fenomenološka analiza romana Džekobova soba* izgrađena je oslanjanjem na pretpostavku da tendencije novih estetsko-književnih strujanja s početka 20. vijeka karakteriše introspektivnost, zbog čega je književna kritika pristupila tumačenju djela modernističkih pisaca koristeći se savremenim psihološkim i filozofskim tumačenjima. Polazeći od opšteg stava izdvojen je sud da se djelo Virdžinije Vulf može čitati iz perspektive fenomenološke filozofije. Pošto su prikupljene relevantne informacije u svrhu testiranja hipoteze, kandidatkinja se u radu okreće induktivnom promišljanju i uočene činjenice objašnjava na osnovu postavljene hipoteze. Usljed toga, ovaj master rad oslanja se na teoriju fenomenološke redukcije ili *epoche* Edmunda Huserla u cilju određenja estetskih tendencija i eksperimenata u romanima Virdžinije Vulf, prevashodno u navedenom romanu. U radu dominira eksperimentalna metoda s obzirom da je ovakav pristup književnom djelu rijedak, a kojim se potvrđuje da je spisateljica pokazala posebno interesovanje za potisnuti svijet doživljaja svijesti njenih likova. Utvrđeno je da je način na koji djeluje *epoche* adekvatan za interpretaciju ponavljajućih obrazaca koji se nalaze u jezgru njenih romana. Analiza sadržaja romana poslužila je kao osnov za valjano sagledavanje naratoloških postupaka, kao i utvrđivanja potencijalnih diskrepanci u smislu dovršenosti prikaza u poređenju sa pripovjedačkom praksom koja je prethodila modernizmu. Paralelnim pozivanjem na dijalogizam Mihaila Bahtina, ispitana je opravdanost metode fenomenološke redukcije, koja potencijalno „odobrava“ solipsističku izlovanost likova u romanima Virdžinije Vulf, a posebno romanu *Džekobova soba*. Dobijeni materijal je sistematično uređen u logičke grupe naučnog saznanja koristeći se instrumentima i postupcima nauke o književnosti, kao i proceduralnim definicijama koje ona dijeli sa drugim humanističkim naukama. U konačnom, metodom konkretizacije i sinteze, istraživanje koje je pred nama osvijetlilo je spregu između fenomenologije i književnosti, koja je do sada samo djelimično ispitana.

2.5 Zaključci i naučni doprinos

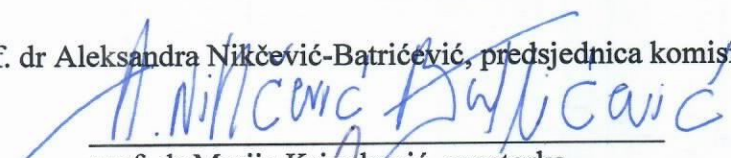
U posljednjem dijelu diskusije, master rad *Fenomenološka analiza romana Džekobova soba* komentariše ograničenja u kontekstu istraživanja, kao i opravdanost mogućnosti novih istraživanja u ovoj oblasti. Fenomenološka koncepcija, koja je napravila značajan zamah u pogledu analize estetskih tendencija i stvaralaštva modernističkih pisaca s početka dvadesetog vijeka identifikovana je u književnom radu Virdžinije Vulf kroz povratak na subjektivnu perspektivu i zanemarivanje empirijski stečenih znanja, karakterističnih za fenomenologiju. Glavno ograničenje prilikom istraživanja bio je nedostatak sličnih istraživanja u oblasti nauke o književnosti koja se oslanjaju na fenomenološku analizu, kao i brojne teorije koje smatraju da je fenomenologija zasjenjujuće naivna, te da je postupak redukcije isključiv i nedovoljno opravdan u kontekstu primjenljivosti. Kada su u pitanju dalji pravci u istraživanju, u radu se ustvrdilo da se fenomenološka redukcija može primijeniti ne samo u istraživanju književnosti modernizma, nego i u širem opsegu koji bi uvrstio književna djela novijeg datuma.

3. Prijedlog Komisije

Komisija predlaže Vijeću Filološkog fakulteta da prihvati izvještaj o master radu kandidatkinje Sanje Milović i da odobri javnu odbranu pomenutog master rada.

KOMISIJA

prof. dr Aleksandra Nikčević-Batrićević, predsjednica komisije

prof. dr Marija Krivokapić, mentorka

prof. dr Saša Simović, članica komisije

